

De waarnemer waargenomen

door Lieneke van Waalwijk van Doorn

Gerrit Krol - De industrie geneest alle leed
Querido, Amsterdam 2009 - € 27,95

*Die zondagmiddag in de stad -
geslapen bij A. tot 12 uur,
gelopen met een luchtbed door het park
naar B. die nog niet wakker was,
maar toch afgegeven en thee gehad
en daarna weer door de stad,
op de Nieuwendijk staan kijken
om mij heen, een gewone, grijze,
keiharde zondagmiddag, niets gezien,
naar huis gegaan.*

... niets gezien, / naar huis gegaan noteert Gerrit Krol (1934) in het gedicht 'Zondagmiddag'. Dat komt niet vaak voor. Deze man ziet namelijk alles. 'Eagle Eye Gerrit' noemt hij zichzelf in een van de verzamelde gedichten in de oevrebundel *De industrie geneest alle leed* (2009). Deze bundel, uitgegeven ter ere van Krols vijfenzeventigste verjaardag, geeft een overzicht van zijn dichtwerk vanaf 1955 tot en met 2005. Dat er in vijftig jaar een behoorlijke evolutie in zijn werk heeft plaatsgevonden, is niet verwonderlijk. Het bespreken van dit maar liefst 312 pagina's tellende chronologisch verzameld werk, is daarom geen sinecure. Ik zal me (moeten) beperken tot enkele waarnemingen.

Zoals gezegd, Gerrit Krol kijkt en ziet. Deze dichter is in de eerste plaats een waarnemer. En het waargenomene noteert hij. Zonder opsmuk, zonder enige poging het genoteerde 'poëtisch' te laten klinken. Krols gedichten uit de beginjaren worden met name getypeerd door een soort docentschap: hij neemt niet zelden de toon aan van een aardrijkskundeleraar (zo een van de oude stempel) zoals in 'Bolivia':

*Bolivia, dat vroeger Alto Peru heette,
omdat het een deel was van Peru
maar nu zelfstandig is (4 mln. inwoners),
onderscheidt zich nu van de meeste
Zuidamerikaanse staten doordat
het niet aan zee ligt.
Z'n vroegere toegang tot de Grote Oceaan is het
in 1879 door het machtige Chili afgenomen.
(...)
Het land heeft bovendien
(misschien als enige ter wereld)
een Ministerie van de Zee.*

Dit gedicht bevat vooral veel informatie en zou als tekst niet misstaan in schoolboek of reisgids. Titels als 'Delfzijl', 'Terschelling', 'Amsterdam', 'De gaten van Wormer', 'Randstad' en ook 'Caracas', 'Lima', 'La Paz', 'Klondike 1897',

'Inuvik', 'North West Territories' geven zijn aardrijkskundige voorliefde weer. Krol informeert de lezer graag over deze plaatsen, over hun geschiedenis, over hun plattegrond, over het aantal inwoners et cetera. Hij schrijft erover alsof hij er zelf geweest is. En dat blijkt ook zo te zijn, getuige het latere gedicht 'Atlas': *Kano, Kaduna, Sokoto, Timboektoe / aangestreept waar ik ben geweest* – dan volgt er een hele opsomming van plaatsen – *Wat zocht ik er?*

Dit laatste gedicht, 'Atlas', is gepubliceerd in de bundel met de heerlijke titel *'t Komt allemaal goed* uit 2005. Het heeft een meer beschouwende aard ('Wat zocht ik er?'), Krol heeft er dan inmiddels zo'n vijftig jaar dichterschap op zitten. Dat resulteert ook in het volgende gedicht uit dezelfde bundel, 'Heb ik aanleg voor wetenschappelijk onderzoek', waarin Krol reflecteert op zijn waarnemerschap:

(...)

*Ik weet niet,
wat zou ik moeten doen als ik blind werd?
De onophoudelijke stroom van informatie
die via mijn ogen naar binnen komt, zou zijn gestopt*

en ik

*zou misschien alleen nog maar
op herinneringen kunnen leven,
maar ook herinneringen slijten -*

(...)

*Wat ik hoogstens zou kunnen doen is
X en Y in mijn handen nemen
en voelen hoe dik ze zijn
en met ze praten,
ze kussen,
met ze praten ende smoezen -
misschien zou ik dan
pas werkelijk leven?*

De notering van X en Y (en in het eerste gedicht 'A.' en 'B.')

verraadt wellicht Krols bèta-achtergrond: hij studeerde wiskunde. In veel van zijn gedichten is die invloed zichtbaar: *Op de Rijksstraatweg kwam ik Jezus tegen. / Ik zag hem twee keer. / Hijzelf zag mij -2 keer* (uit 'Statistiek'). Maar die invloed gaat nog verder. Krol doorziet systemen, begrijpt de techniek, noteert zijn inzicht. Met techniek bedoel ik hier ook letterlijk techniek, bijvoorbeeld de werking van velerlei vervoermiddelen. Ook dan neemt hij vaak zijn docentenrol aan. Krol vertelt hoe het zit.

Die toon verandert in zijn prozagedichten, die van de latere jaren zijn. Hij laat daarbij de (dwingende?) vorm van het gedicht los en gunt zichzelf alle vrijheid om te schrijven, beschrijven. Schetsen is misschien een passender woord. In de bundel *De kleur van Groningen en andere verhalen* (1997) schetst hij beelden die een sfeer oproepen, een tijd, een hele wereld. Hier is Krol op zijn best. Hij neemt je mee, reikt je associaties aan, dwingt je ze weer neer te leggen om het volgende aan te kunnen nemen. Dit laatste geschiedt in de stijfgevoerde waar Krol om bekend staat. Om een voorbeeld te geven een fragment uit 'Friese sterren':

*Dezelfde kat, nog steeds.
Niet het huis, maar de geopende deur waarin een vrouw, die de kat roept.
Geen vrouw, maar een streep licht aan de kim. Een koude streep waarop,
omgekeerd een klippen zeilt, aan 's aardrijks einde.
Geen klippen, maar zijn vracht.
Niet de vracht, maar de brief.
De brief, en de lezende vrouw.
Geen vrouw maar een paard. Meestal in de buurt van een hek of draad.
Meestal alleen.*

Krol zegt iets en ontkent het vervolgens om daarna weer iets anders te zeggen. Soms dient dit stijlfiguur om een tijdsverloop aan te geven, waarbij de tijd zelf onbenoemd blijft. Soms als het bewegen van de 'camera' naar het volgende 'shot'. Waarbij er vervolgens weer 'ingezoomd' wordt. Hij neemt de lezer mee op zijn associatiereis. En ook hier blijkt zijn geoefend oog, zijn scherp waarnemingsvermogen. Krol ziet en doorziet. Een feest om te lezen.

In het werk dat op de prozagedichten volgt, neemt hij zijn opgedane vrijheid en stijl uit het proza mee terug naar de dichtvorm. Die verandering werkt verademend. De genoemde gedichten uit *'t Komt allemaal goed* zijn daar voorbeelden van. 't Komt inderdaad allemaal goed. Dat heeft hij goed gezien.

Lieneke van Waalwijk van Doorn (1981) is interim-directeur van theater AINSI in Maastricht. Zij studeerde cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Maastricht en volgde de opleiding tot docent/regisseur aan de Toneelacademie in Maastricht.

uit: Roodkoper, 14e jaargang, nummer 1, maart 2010